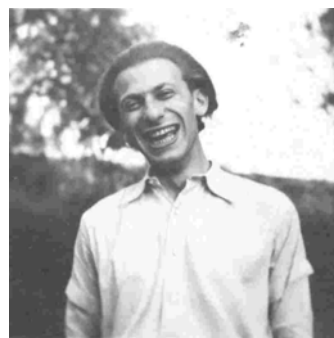

Egy fotográfus pillanatai

A 20. század egyetemes fotótörténetének kiemelkedő és egyik legnagyobb alakja Nicolas Müller (Müller Miklós), aki 1913. április 18-án született Orosházán. Elemi iskoláit szülőfalujában, a „legnagyobb magyar falu”-ban végezte, majd Hódmezővásárhelyen és Szegeden folytatta tanulmányait. Már gimnáziumi éveiben kezdett próbálkozni a fotózással. Egyetemi éve alatt – 1931-től a szegedi egyetem állam- és jogtudományi karának volt a hallgatója – fordult figyelme a fényképezés mint művészeti ág felé, ekkor született meg benne a lényeges mondanivalót tartalmazó képalkotás igénye. Müller Miklós egyetemi éve alatt a szociofotó kiváló művelőjévé vált. Mi tehetette azzá a jómódú polgárosodó családból származó egyetemi diákot? Talán az akkoriban erősödő gazdasági válság, valamint az, hogy a nyári szünetekben ügyvéd apja révén láthatta az orosházi és környékbeli parasztság eladósodását, tönkremenetelét. Ezek az „élmények” az alapjai szociális érzékenysége kibontakozásának. Ehhez járult hozzá a szegedi barátok hatása is. Szoros kapcsolatban volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagjaival, így Radnóti Miklóssal is, aki a Művészeti Kollégium egyik meghatározó személyisége volt. A kollégium hatására, az azzal való együttélésben csiszolódott és alakult ki Müller Miklós alkotói világa.

Tanulmányai befejeztével visszatért Orosházára, ahol apja irodájában dolgozott mint ügyvédjelölt. De az ügyvédi pálya egyáltalán nem vonzotta. Amikor csak tehetett, járta a falvakat és a vidéket, készítette azokat a fotóit, amelyek már a harmincas évek második felére neves művésszé emelték. A szakirodalom ebből az időszakból főleg szociofotóit szokta említeni. Pedig mindent fotózott és csak többek között készített szociofotókat. Alkotói pályájának egyetlen szakaszában

RADNÓTI MIKLÓS

sem specializálódott a fotográfia egy konkrét területére. Annyiban viszont igen, hogy elsősorban az emberek és az emberi sorsok érdekelték. Mély átérzéssel és beleéléssel fényképezte a Viharsarokban a feudális viszonyok között élő, mezítlábas parasztokat, és ugyanezt tette életének minden állomásán. Fotói fellelhetők hazai és külföldi kiadványokban. Ezt a sort az 1937-ben megjelent „Parasztágunk élete” indította, melynek tanulmány részét Ortutay Gyula írta.

Az Anschluss évében eldöntötte, hogy elhagyja szülőhazáját. Többen azzal próbálták visszatartani, hogy múltó, nem komoly ügyről van szó. Valami belső érzés azonban azt súgta neki, hogy ne higgyen barátainak. A pályaudvari búcsúra kikísérte Radnóti Miklós és felesége, Ortutay Gyula, valamint menyasszonya, Molnár Margit. 1938-ban egyetlen bőrönddel, egy fotóalbummal és a fényképezőgépével szállt fel a vonatra. Müller ezt utólag úgy élte meg és értékelte, hogy „...elmenekültem Franciaországba...”. 1939 nyarán Párizsban még meglátogatták Radnótiék és Ortutayék. Müller erre később így emlékezett: „Nem gondoltuk, hogy utolsó találkozásaink napjai azok. Miklóst szerettem volna rávenni, hogy maradjon kint. Nem akart. Mit csináljon egy magyar költő külföldön, kérdezte.” Radnóti és Müller mély barátsága szegedi éveik alatt kezdődött. Együtt laktak albérletben egy Bokor utcai házban és ezen túl sokat találkoztak a Szegedi Fiatalok Művészeti Kolégiumában is.

A háború kitörését követően nem volt maradása Párizsban. Annak ellenére sem, hogy már ott is befutott fotós volt. Portugáliába ment, majd Tangerbe utazott. Az igazi fotográfus karrier, a nemzetközi ismertség igazán Marokkóban kezdődött számára. Közel tíz évet töltött ott és végigfotózta az országot. Az első kötődés Spanyolországhoz az 1944-es madridi kiállítása volt, melyet a marokkói felvételeiből rendeztek a Palace Ho-

BUDAY GYÖRGY

TOMORI VIOLA

telban. Ez a hely azért is fontos életében, mert itt pillantotta meg azt a csodálatos nőt, aki a felesége lett. Az 1947-es év sorsforduló életében, sokat járt Madridba, és végül úgy dönt, hogy végleg marad és műtermet nyit. Madridban az ő műterme és portréstúdiója volt a legszebb és a legvonzóbb. Ő fotózta a művészvilágot, az újságírókat. Híres képzőművészekről, írókról készített fotókat. A neves spanyol filozófusról, Jose Ortegaról is sok képet készített. A műtermi fotózás mellett járta az országot, hogy megörökítse a spanyol táj sokszínűségét és a spanyol kultúrát. Ezek a munkái több kötetben megjelentek és válogatott anyaguk bejárta a világ nagy kiállítótermeit. Az 1980-as évek elején amikor visszavonult, a madridi Serrano 8. szám alatt található műtermét átadta Ana lánynak, aki szintén kiváló fotográfus.

Életének utolsó két évtizedében sokat járt haza Orosházára barátaihoz és erjesztette az Orosháza és Llanes város közötti kapcsolatot. Andrinban élt, ahol az általa megálmodott házban hallgatta Bartók zenéjét, olvasta Márai könyveit, levelezett barátaival és nagy sétákat tett a világ egyik legszebb tengerparti sétányán, nézte a lenyugvó nap visszaverődő, változó színeit a Picos de Europe csúcsain. Andridi kertjében a mediterrán vidék növényei mellett a magyar földből származó körte- és almafa gondozása jelentette számára a legnagyobb boldogságot. Andridi házában sokszor végiggondolta életét. Azt mondta: „Radnótival szólva: az a fontos, amit a halál után itt hagyunk...” 2000. január 3-án hunyt el Spanyolországban, sírja Asturiasban, Andrin temetőjében található.

Amikor Müller elhagyta Magyarországot, magával vitte legféltebb „dolgait”, így fotóalbumát is. E fotóalbum néhány lapja az eredeti nagytáblákkal évekkel ezelőtt visszakerült Orosházára, és ezek a lapok olyan lényegében ismeretlen felvételeket tartalmaznak, melyek a harmincas évek közepének szegedi kulturális, művészeti vonatkozá-

ASCHER OSZKÁR

SZARVAS KLÁRI

sait gazdagítják. Ezek között kiemelt helyen szerepel a három Radnóti Miklós felvétel, melyek első hazai közlései Müller neve nélkül történtek (lásd: Pomogáts Béla: Radnóti Miklós. Bp. 1977. Gondolat. és Radnótól, Radnótiról. – Összeáll.: Z. Szabó László. Bp. 1985. Tankönyvkiadó.) Először Koszorús Oszkár ír Müller Radnóti-fotóiról és így azonosítja a fotók alkotóját. (lásd: Koszorús Oszkár: Hetvenöt éve született Radnóti Miklós. Müller Miklós Radnóti-fotói. Békés megyei Népszavás, 1984. máj. 5. 8. p.) Majd Lengyel András irodalomtörténész munkája mutatja be a dedikáló Radnóti fotót. (Lásd: Lengyel András: Egy nagy magyar fotográfus: Müller Miklós. Orosháza, 1989. PMK.) Az 1999-ben megjelent Radnóti Miklós Fényképek c. kötetben (összeállította Bókay László) négy Müller-felvétel látható.

A Radnóti fotók mellett a visszakerült eredeti Müller felvételek és nagyítások között szerepel egy teljesen ismeretlen munkasorozat Buday György grafikusról, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának vezetőjéről, a Bauhaus-os kötődésű Kárász Judit fotósról, valamint Ascher Oszkár szavalóművésről, Baróti Dezsőről, Szarvas Klári hárfaművésről és Tomori Viola parasztlélektani kutatóról.

Gondol Géz

BARÓTI DEZSŐ

KÁRÁSZ JUDIT